

DOBROVOLNICTVÍ JAKO PROSTŘEDEK EDUKACE V POMÁHAJÍCÍCH PROFESÍCH

VOLUNTEERING AS A MEANS OF EDUCATION IN THE ASSISTING PROFESSIONS

ANNA KUCHARSKÁ, VERONIKA LAUFKOVÁ, MONIKA KADRNOŽKOVÁ, VÍT ŠŤASTNÝ

Abstrakt: Příspěvek se zaměřuje na dobrovolnické aktivity, jak je vnímají studenti učitelských oborů, studenti psychologie a studenti speciální pedagogiky Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy. Provedeno bylo online dotazníkové šetření (celkem 62 respondentů), které se v první části zaměřilo na mapování dobrovolnických aktivit v rámci studia a oblasti společenské praxe, ve kterých byly dobrovolnické aktivity vykonávány. Dále na převažující motivace a percipované přínosy pro příjemce dobrovolných aktivit i na dobu zapojení do těchto aktivit. Druhá část dotazníkového šetření již sledovala názory studentů na možnost promítnutí těchto aktivit do studijních plánů v daných studijních oborech. Ukazuje se, že nejčastěji jsou dobrovolnické praxe vykonávány v bakalářském studiu s tím, že mnoho studentů začíná již na střední škole a pokračuje v navazujícím magisterském studiu. Důležitou motivací je smysluplné naplnění volného času, pomoc ostatním, ale i nabytí zkušeností, osobní rozvoj studenta a možnost získání kreditů. Přínosy byly pocíťovány jak ve vztahu ke klientům (kognitivní a sociální rozvoj, naplnění volného času, rozvoj sociálních dovedností), ale také ve vztahu k samotným studentům. Všichni respondenti doporučovali využití dobrovolnických aktivit ve studiu, nejvíce formou povinně volitelného nebo volitelného předmětu. Nebyl vyjádřen souhlas s tím, že by se tyto praxe měly stát povinným předmětem – dobrovolnictví by ztratilo svůj hlavní princip – že je vykonáváno svobodně, na základě rozhodnutí samotného jedince.

Klíčová slova: dobrovolnictví, motivace, studijní plán, atest

Abstract: The paper focused on volunteer activities. How do students who study teacher education programs, psychologists, and special pedagogy at the Faculty of Education at Charles University perceive volunteer activities. An online questionnaire survey (62 respondents) focused on the mapping of voluntary activities during studies, the area of social practice of volunteer activity, the motivation to perform voluntary activities and the duration of involvement in voluntary activities. The second part of the questionnaire investigated students' opinions on the possibility of projecting these activities into study plans. Volunteer internships are most often carried out during bachelor's studies. Many students start volunteering in high school. Students often continue volunteering in a follow-up master's degree. Students are motivated by the meaningful fulfilment of free time, helping others, gaining experience, personal development and the possibility of obtaining credits. The benefit was recorded in relation to clients (cognitive and social development, fulfilment of free time, development of social skills). Furthermore, the benefit was found in relation to the students themselves. All respondents recommended the use of volunteer activities in their studies, mostly in the form of a compulsory or optional subject. The respondents did not agree that voluntary practices should become a compulsory subject, because volunteerism would lose its main principle - that it is performed voluntarily, based on the person's decision.

Keywords: volunteering, motivation, study plan, certificate

ÚVOD

Pomáhající profese zahrnuje různé profesionály, kteří pracují s lidmi. Hartl a Hartlová (2000, s. 185) definují pomáhající profese (*helping professions*) jako „*profese, jejichž teorie, výzkum a praxe se zaměřují na pomoc druhým, identifikaci a řešení jejich problémů a na získávání nových poznatků o člověku a jeho podmínkách k životu, tak aby pomoc mohla být účinnější*“. Ústředním tématem je tedy vztah (Kopřiva, 2000). Pomáhající profese vykonávají (kromě lékařů, sociálních pracovníků, fyzioterapeutů apod.) psychologové, speciální pedagogové, ale také učitelé. A těmto profesním skupinám se věnuje předložený článek.

Nezbytnou podmínkou k výkonu pomáhající profese je vstupní vzdělání, které se děje prostřednictvím vysokoškolského pregraduálního studia. To je realizováno na základě akreditace studijního programu. Ta se řídí celostátní legislativou (vysokoškolský zákon, nařízení vlády o standardech pro akreditace ve vysokém školství) i konkrétní legislativou a praxí na vysokých školách (institucionální akreditace).

Další podmínkou je, aby profesionál měl své jednání podložené teorií – „ví, co dělá“ (Úlehla, 2005; Korthagen, 2011). Ve studijních plánech programů připravujících odborníky pro pomáhající profese najdeme proto předměty teoretické, podílející se na budování oborové základny a zprostředkovávající nejnovější teoretické poznatky a výsledky vědeckých studií. Dále jsou zde předměty, ve kterých se získávají odborné dovednosti a kompetence pro výkon určitého povolání (jsou popsány v tzv. profilu absolventa). K nim se kromě seminářů a cvičení řadí předměty praxí, což je oblast, která je někdy kritizována jak absolventy, tak zástupci zaměstnavatelů a profesních asociací, že byla ve studiu podceněna. Samotnými studenty bývají praxe velmi oceňovány. Pokud byly správně připraveny a realizovány, mají pro budoucí odborníky velký přínos.

Většina praxí je organizována na základě smluv mezi vysokými školami a praktickými pracovišti – v našem případě mezi fakultami a školami, školskými a klinickými zařízeními. Vycházejí z profesních standardů a seznamují studenty s žitou realitou daných zařízení, s odbornými činnostmi a cílovou skupinou

žáků, studentů, klientů i pacientů. Od určitého momentu vyžadují samostatný výkon vybraných činností, pod dohledem školitele praxe a reflexí průběhu dané praxe.

V povoláních, která v tomto příspěvku prezentujeme (učitelství, psychologie, speciální pedagogika), se vyžaduje magisterská úroveň vzdělání. Proto také najdeme rozdíly mezi praxemi v bakalářském a navazujícím magisterském studiu. Bakalářské praxe bývají více obecné, jejich úkolem je spíše seznámit se s konkrétním prostředím a případně i s činnostmi, které jsou asistentského charakteru, a ještě nevedou k přípravě na standardní činnosti profesionála. Garanti studijních programů hledají a navrhuji takové typy praxí, které mohou kromě výše zmíněného přinést studentovi také osobní rozvoj, podporu motivace pro práci s lidmi, ale také zkušenosti v mezilidském kontaktu, komunikaci a sociálních situacích. Na Pedagogické fakultě UK se uplatňují různé formy praxí, např. asistentské, volnočasové či lektorské. Za zajímavou praxi považujeme dobrovolnictví, které je i námětem tohoto šetření. Naším cílem je popsat, jaké dobrovolnické aktivity studenti vykonávají, jak jsou jimi vnímány pozitivní i případně rizikové aspekty těchto činností, a jaká doporučení mají studenti (a absolventi) na tento typ praxe, pokud je zařazen do studijních plánů.

Dobrovolnictví jako společenský fenomén

Co je dobrovolnictví

Existuje mnoho definic dobrovolnictví, nejsou vždy jednotné (srov. Dekker a Halman, 2003; Hruška et al., 2018; Pilát, 2015; Pospíšilová, 2010). Za dobrovolnictví lze považovat vše, co děláme ve prospěch druhých – jedinců i institucí, mimo vlastní domácnost, rodinu dobrovolníka, přátele. Může se jednat o poskytnutí volného času pro nějakou činnost (zapojení se do humanitární pomoci), o finanční prostředky, které věnujeme za určitým účelem (příspěvek na obnovu lokality pro nějaké katastrofě), o úsilí, které vynakládáme s určitým cílem (např. organizování sbírky), o věci, které darujeme (potravinová sbírka). Giddens (2000) popisuje dobrovolnictví jako práci, ve které nemáme nároky na mzdu a kterou nerealizujeme

jako ekonomickou nutnost – pro obživu ani zajištění existence potomků.

Dobrovolnickou činnost dále můžeme dělit na občanskou výpomoc, dobrovolnictví vzájemně prospěšné, dobrovolnictví veřejně prospěšné a dobrovolnou službu (Hladká, 2008).

Dobrovolnictví s výkonem určitých činností může mít dvě podoby – může být prováděno prostřednictvím organizací (nejčastěji neziskových) či dobrovolnických center – v tom případě se jedná o formální dobrovolnictví, nebo individuálně, podle potřeby blízkého okolí (docházky do domovů seniorů blízkém okolí, doučování dětí na základě poptávky známých, aktivity sousedské výpomoci aj.) – jedná se o neformální dobrovolnictví (Penner, 2002; Trutnovská, 2016). Pilát (2015) je v typologii podrobnější a rozlišuje dobrovolnictví podle zaměření činnosti na a) *občanskou výpomoc* (vzájemná pomoc v rámci rodiny a příbuzných); b) *sousedskou výpomoc*; c) *dobrovolnictví vzájemně prospěšné* obvykle v rámci komunity; d) *veřejně prospěšné dobrovolnictví* (nejčastěji prostřednictvím dobrovolnických center; e) *dobrovolná služba* (dlouhodobý závazek, nejčastěji v zahraničí). Přičemž dobrovolnické činnosti typu a)–c) by odpovídaly neformálnímu dobrovolnictví, činnosti typu d)–e) formálnímu dobrovolnictví.

V tomto příspěvku se budeme zabývat formou dobrovolnictví, která spočívá v poskytnutí času jednotlivce ve prospěch druhých, a to bez nároků na finanční ohodnocení, ať je realizována institucionálně, nebo individuálně. Jedinec k tomuto kroku dospívá na základě svobodné volby. Jeho motivací je pomoci druhým, podílet se na podpoře jednotlivce nebo organizace. Uplatňuje se zde přesvědčení, že lze pomoci budovat lepší svět, pomáhat těm, kteří nemají stejné podmínky či jsou v tíživé životní, zdravotní, sociální či humanitární situaci.

Přínosy dobrovolnictví pro jedince vykonávající tuto činnost

Řada autorů zdůrazňuje morální rozměr těchto aktivit. Dobrovolník vykonává tyto činnosti bez přímého zisku, má však ale nefinanční benefit. Hladká (2008) dělí přínosy na profesní, osobní a sociální. Do profesních přínosů můžeme řadit rozvoj schopností a dovedností, získávání nových

zkušeností, sociálních kontaktů, učení se řešit problémy, rozvoj kreativity. Za osobní přínosy můžeme považovat prožitek uspokojení – dobrovolník dělá to, co ho zpravidla baví a naplňuje. Má radost, že pomohl druhým – pociťuje od nich vděčnost, má pocit užitečnosti. Dobrovolníci také uvádějí přínosy jako obohacení v mezilidských vztazích (viz Berei, 2020; Činčalová a Černá, 2021; Tošner a Sozanská, 2006).

Realizace dobrovolnictví ve sférah společenské praxe, přínosy pro společnost

Dobrovolnictví je možné realizovat v mnoha oblastech společenské praxe. Dobrovolník si situace uplatnění hledá sám nebo reaguje na výzvy, které avizují potřebu zapojení v konkrétní situaci či zařízení. Zapojení dobrovolníků bychom našli ve zdravotnictví, v sociálních službách, ve školství, ale také kultuře či sportu, při mimořádných událostech nebo záchranných operacích.

Organizováním dobrovolnictví se zabývá celá řada neziskových organizací (např. Centrum pro dobrovolnictví – HESTIA, Člověk v tísní, ADRA, Diakonie, Charita, LATA aj.). Podrobněji o dobrovolnických programech viz Trutnovská (2016). dobrovolnické organizace mají velkou důvěru společnosti i v zahraničí. Dobrovolnické aktivity mimo domov bývají spojeny s pobytem, kdy má dobrovolník zajištěno ubytování i stravu (podrobněji např. Civíco-Ariza et al., 2020).

Dobrovolnictví má také celospolečenský význam. Po roce 2000 se v informacích *Statistického úřadu* objevují údaje o počtu dobrovolníků a objemech vykonané práce (v hodinách, korunách). Hladká (2008) odkazuje na tyto statistiky – např. v roce 2006 se jednalo přes 840 tis. dobrovolníků, s odpracovanými 62 miliony hodin, s oceněním práce přes 7 miliard Kč. Zapojení dobrovolníků dále průběžně vzrůstá, jak vykazují statistiky v následujících letech. „*Počet hodin odpracovaných dobrovolníky vzrostl v roce 2018 meziročně o 2,6 % na téměř 57 milionů. Hodnota dobrovolnické práce byla 9,3 mld. Kč, což meziročně představuje nárůst o 12 %*” (Fořtová, 2020).

Dobrovolnictví – legislativa a etika

I dobrovolnické aktivity, podobně jako

pomáhající profese, mají etický rozměr. Nevhodně realizované aktivity, které nerespektují zájem a přání klienta, ho mohou poškodit. Újma může být i na straně dobrovolníka – přecenění svých sil, nerefluktování případných obtíží aj. Proto také organizace, které se poskytováním dobrovolnických služeb zabývají, přijímají, podobně jako lékařské asociace či asociace psychologů a speciálních pedagogů, etické kodexy, např. etické kodexy zapsaného spolku HESTIA¹ nebo zapsaného spolku LATA². Doporučuje se, aby byly dobrovolnické aktivity spojeny také s reflexemi či dokonce supervizemi konkrétních aktivit. Etické kodexy zpravidla definují dobrovolnictví jako takové, specifikují práva a povinnosti dobrovolníka a konkretizují postupy, které se mají dodržet jako ochrana organizace poskytující dobrovolnictví, klienta i dobrovolníka. Definují etické zásady ve vztahu ke klientům, ve vztahu k zaměstnancům a dobrovolníkům, ve vztahu k sobě a společnosti.

Dobrovolnictví je také regulováno legislativou, konkrétně Zákonem č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě). Jedná se o právní předpis, který se vztahuje k jedné z forem dobrovolnictví, a to dobrovolnické službě. Součástí předpisu je definice dobrovolnictví, stanovení věkové hranice pro dobrovolnictví, smluvní zajištění dobrovolnictví a definování možnosti dobrovolnictví v organizacích, kde má osoba pracovně právní vztah, určení překážek pro poskytování dobrovolnictví, časové dělení dobrovolnictví (krátkodobé vs. dlouhodobé). Je pamatováno také na práva a povinnosti vysílající a přijímající organizace a popis smluvních podmínek. Zákon také řeší dotace na dobrovolnictví a otázku zdravotního a sociálního pojištění.

Využití dobrovolnických aktivit na fakultách připravujících odborníky v pomáhajících profesích

Situace na vysokých školách v ČR

Na následujících řádcích poukážeme výsledky rešerše v oblasti dobrovolnických

aktivit na pedagogických fakultách státních českých univerzit ve studijních programech zaměřených na učitelství, psychologii, speciální pedagogiku, logopedii (avšak i na dalších veřejných vysokých školách není tato činnost výjimkou, viz např. Činčalová a Černá, 2021).

Většina pedagogických fakult zavedla předmět vztahující se k dobrovolnickým aktivitám do svých studijních plánů až v reakci na celosvětovou pandemickou situaci COVID-19 (např. Shamma a Kassem, 2021).

Dobrovolnické aktivity jsou často zaměřeny u studentů učitelských i neučitelských studijních programů na doučování dětí, u nichž je zvýšené riziko studijní neúspěšnosti způsobené omezením kontaktní výuky (explicitně např. Pedagogická fakulta UHK: *Individuální doučování*, event. *Dobrovolnická praxe*; Pedagogická fakulta UP: *Dobrovolnická edukační praxe 1, 2, 3*; Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická TUL: studenti jsou oslovováni k pomoci bezprostředně po nastalé potřebě – není pro ně otevírán samostatný předmět, ale dobrovolnické aktivity jsou součástí povinných předmětů *Pedagogické praktikum* či *Asistenční praxe – povinná praxe*). Při zajištění doučování spolupracuje většina fakult s Národním pedagogickým institutem ČR, který pomáhá se zprostředkováním dobrovolného doučování.³

Kromě toho jsou na univerzitách podporovány i další dobrovolnické činnosti studentů v organizacích, spolcích, sdruženích, které působí v oblasti dobrovolnické činnosti, např. Pedagogická fakulta JU: *Dobrovolnická praxe*; Pedagogická fakulta MU: *Ped_Dobro Dobrovolnictví*; Fakulta pedagogická ZČU: *Pedagogická praxe v mimoškolních aktivitách*. Vzhledem k aktuální situaci na Ukrajině se zapojují mnozí studenti i v doučování češtiny žáků z Ukrajiny.

Povinnost hodin za přímou dobrovolnickou činností se na univerzitách odvíjí od kreditového ohodnocení daného předmětu, nejčastěji v rozsahu min. 15–20 hodin (2 kredity) až 36–40 hodin (4 kredity).

Atest bývá v různé formě – od doložení záznamu o praxi včetně docházkového listu a kladné hodnocení vedoucím praxe v daném

1 HESTIA (2022, 18. červenec). *Etický kodex portálu Dobrovolník.cz*.
<https://www.dobrovolnik.cz/sites/default/files/kodex.pdf>

2 LATA (2022, 18. červenec). *Etický kodex dobrovolníka*.
<https://www.lata.cz/wp-content/uploads/2021/02/Eticky->

[kodex-dobrovolnika.pdf](#)

3 Zapojme všechny (2022, 5. srpen). *Doučování*.
<https://zapojmevsechny.cz/doucovani/zajem-doucovani>

zařízení (např. UHK), doložení záznamu o praxi a odevzdání eseje s výchovným zaměřením (TUL); odevzdání portfolia s vypracovanými úkoly praxe, sebereflexe a následně reflexi po jejím vykonání (např. JU, MU, UK, ZČU). Většina fakult klade také velký důraz na reflexi dobrovolnických aktivit (v souladu např. s Korthagenem, 2011).

Dobrovolnický typ praxe na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy

Naše šetření bylo zaměřeno na studenty studijního programu Specializace v pedagogice, Psychologie a Speciální pedagogika. Vstupem do analýz výsledků je i souhrn informací, jak jsou dobrovolnické aktivity fakultou podporovány.

- Dobrovolnické praxe jsou od roku 2019/2020 zařazeny nejdříve jako volitelný, v nových akreditacích od roku 2021 jako povinně volitelný předmět ve studijních plánech bakalářských programů se zaměřením na vzdělávání. Student si volí sám zařízení či aktivity, které bude vykonávat (doučování, hlídání dětí, volnočasové aktivity aj.). Je stanovena minimální časová dotace těchto aktivit, výstupem je zápočet, který studenti získávají za reflexi v rámci reflektivního semináře.
- Podobný princip, tj. povinně volitelný předmět, je v současné době také v bakalářském studiu psychologie s rozšířením o speciální pedagogiku, kde je navíc povinnost zpracovat z praxe reflektivní esej. Avšak v době, na kterou cílilo naše šetření (tj. jak bude uvedeno dále), ve studijním plánu dobrovolnická praxe ještě nefigurovala. V navazujícím magisterském studiu psychologie mají odborné praxe velkou úlohu a činí 28 kreditů v rámci studia. Jsou rozděleny na encyklopedické (= povinné, ve školství a zdravotnictví, celkem 8 pracovišť) a specializované (povinně volitelné, dle výběru studenta, celkem 2 pracoviště). Dobrovolnické aktivity zde mohou být realizovány v rozsahu jednoho pracoviště (rozsah přímých činností 40 hodin). V obou stupních studia si však mohou studenti zvolit volitelný předmět zaměřený na dobrovolnické aktivity.
- Studenti speciální pedagogiky mohou uplatnit své dobrovolnické aktivity pouze v rámci volitelných předmětů tím, že absolvují dobrovolnickou praxi společně se studenty se zaměřením na vzdělávání.
- Dále je pro všechny studenty fakulty možnost absolvovat volitelný předmět *Reflexe dobrovolnických aktivit*, který organizuje katedra pedagogiky ve spolupráci s organizací Hestia. Zahrnuje vedení volnočasových aktivit dětí a mládeže, asistentskou činnost ve škole, programy pro seniory, asistenční činnost v sociálních službách, práce s klienty v terénních programech, canisterapii, dobrovolnictví v nemocnicích apod. Obsahová struktura je zaměřena na základní témata týkající se osobnostních, vzdělávacích, organizačních, právních a rozvojových aspektů dobrovolnictví.

Cíl a metodologie studie

Cíl studie

Příspěvek je postaven na dvou sběrech dat, které se otázky dobrovolnictví v přípravě na povolání pro pomáhající profese týkaly. První sběr dat vzešel od studentů bakalářských a navazujících magisterských studijních programů, sdružených pod studijním programem Specializace v pedagogice/ Učitelství pro střední školy (v kombinaci oborů se zaměřením na všeobecně vzdělávací předměty), kteří absolvovali volitelný předmět se zaměřením na dobrovolnictví. Účastnili se ho ale i studenti, kteří jej absolvovali a byli ze studijního programu Učitelství pro základní školy, obor Učitelství pro 1. stupeň ZŠ. Druhý sběr dat zahrnuje skupinu studentů ve studijních programech speciální pedagogiky a psychologie, v bakalářském i navazujícím magisterském stupni. V těchto dvou programech mají praxe poměrně velkou dotaci (časovou i kreditovou) a jsou také uznávány dobrovolnické praxe, v podobě povinně volitelných nebo povinných předmětů (samostatný předmět k dobrovolnictví zatím neexistuje).

Cílem obou šetření není jen prezentace výsledků v odborné studii, ale také jejich poskytnutí vedení fakulty pro případné návrhy změn či rozšíření možnosti zúčastnění dobrovolnické praxe ve studijních plánech.

Naše studie je postavena na dotazníkovém šetření, které je popsáno níže. Vzhledem k cíli výzkumu jsme si stanovili následující výzkumné otázky:

- VO1:
Ve kterých stupních studia jsou studenty dobrovolnické aktivity vykonávány?
- VO2:
Které typy dobrovolnických aktivit studenti vykonávají, resp. vykonávali?
- VO3:
Jakou motivaci pro výkon dobrovolnické praxe studenti měli?
- VO4:
Jaké pozitivní a rizikové aspekty dobrovolnictví vnímají studenti?
- VO5:
Jaký přínos dobrovolnických aktivit zaznamenali studenti u podpořené osoby nebo skupiny osob?
- VO6:
Jak hodnotí studenti zařazení dobrovolnických praxí do studijních plánů, příp. Jaké změny navrhují?
- VO7:
Jakým způsobem by podle studentů měly být dobrovolnické praxe organizovány a jak zakončeny?

Metoda sběru dat: online dotazník a jeho popis

Jako metoda sběru dat byl zvolen online dotazník, který byl sestaven na základě

výše uvedených výzkumných otázek. Při jeho konstrukci autoři studie vycházeli z pravidel, které jsou prioritní pro zajištění validity výzkumu. Dotazník prošel expertním kolegiálním posouzením.

Důraz byl kladen na jasnost, stručnost a srozumitelnost jednotlivých položek. Byly formulovány tak, aby bylo zamezeno chápání položek více možnými způsoby. Identifikační údaje byly formulovány co nejstručněji tak, aby nezatěžovali respondenta, ale zajistili nezbytné informace o něm ve vztahu k výzkumným otázkám.

Druhy položek (otázek)

Důležitým aspektem je vymezení položek (Chráška, 2016). Dotazník obsahuje jak obsahové, tak funkcionální položky, kde jsou využity konkrétně kontaktní položky, funkcionální položky, kontrolní položky zajišťující validitu šetření a filtrační položky. Dotazník byl rozdělen do tří sekcí (A-C). Obsahoval celkem 14 otázek sledujících dobrovolnictví z pohledu studentů a 5 otázek mělo charakter identifikačních dat k popisu skupin respondentů.

Otázky byly rozděleny na povinné a nepovinné. Mezi povinné otázky byly zařazeny všechny identifikační otázky a poté otázky důležité pro zajištění validity dotazníku. Mezi nepovinné otázky byly poté zařazeny položky rozvíjející šetření.

Tab. 1 propojuje výzkumné otázky s jednotlivými částmi dotazníku a prezentuje typologii použitých otázek.

Tabulka 1. Konstrukce dotazníku – typy položek

Sekce A	VO2: <i>Které typy dobrovolnických aktivit studenti vykonávají, resp. vykonávali?</i> VO3: <i>Jakou motivaci pro výkon dobrovolnické praxe studenti měli?</i> VO4: <i>Jaké pozitivní a rizikové aspekty dobrovolnictví vnímají studenti?</i> VO5: <i>Jaký přínos dobrovolnických aktivit zaznamenali studenti u podpořené osoby nebo skupiny osob?</i>	Zkušenosti a motivace pro dobrovolnictví; přínos praxe; rizika spojená s dobrovolnickou činností	Otázky A1-A9 Počet polytomických položek celkem: 15 Z toho počet s výčtovým typem: 2 Z toho počet se škálovým typem (Likertova škála): 13 Počet otevřených otázek: 9
Sekce B	VO6: <i>Jak hodnotí studenti zařazení dobrovolnických praxí do studijních plánů, příp. Jaké změny navrhují?</i> VO7: <i>Jakým způsobem by podle studentů měly být dobrovolnické praxe organizovány a jak zakončeny?</i>	Dobrovolnické aktivity a příprava na profesi; zařazení dobrovolnické praxe do studijních plánů a formy atestu	Otázky B1-B5 Počet polytomických položek celkem: 3 Z toho počet s výběrovým typem: 3 Počet otevřených otázek: 6

Sekce C	<i>VO1: Ve kterých stupních studia jsou studenty dobrovolnické aktivity vykonávány?</i>	Identifikační údaje (pohlaví, věk, stupeň vzdělání, aktuální stav studia, studijní obor)	Otázky C1-C5 Počet polytomických položek celkem: 2 Z toho počet s výběrovým typem: 2 Počet otevřených otázek: 5
----------------	---	--	--

Realizace dotazníkového šetření a popis výzkumného vzorku

Dotazník byl připraven a realizován v červenci 2022. Byl zprostředkován studentům Pedagogické fakulty UK, kteří absolvovali v bakalářském či navazujícím magisterském a magisterském studiu volitelný předmět *Dobrovolnická činnost v době mimořádné (COVID-19)* nebo na něj navazující předmět *Dobrovolnická činnost*. Dále byli osloveni studenti studijních programů psychologie a speciální pedagogiky, neboť v jejich studiu je na praxe kladen důraz a mohou ji také v některých případech plnit formou dobrovolnických aktivit. Dotazník byl rozšířen prostřednictvím vygenerovaného emailu, ve kterém byl vysvětlen záměr celého šetření a zdůrazněno bylo zachování anonymity při nakládání s daty. Kromě toho byly použity sociální sítě – studentské skupiny na FB, kde jsme prezentovali záměr šetření a zprostředkovali odkaz na dotazník. Takto se dotazník dostal i mezi absolventy fakulty v daných studijních programech. Nelze přesně doložit (a tedy i spočítat procentuální návratnost), jak početná byla oslovená skupina, neboť není potvrzeno, že všichni oslovení s mailem v době šetření pracovali, případně že zapsaní do příslušných online skupin se v daném

období skutečně připojili. Výsledné počty respondentů ukazuje tabulka 2.

Celkově jsme získali odpovědi od 62 respondentů, z toho bylo 7 mužů (11,3 %). Poměr pohlaví odráží skutečnost, že na Pedagogické fakultě studuje více žen než mužů (v poměru 4:1). Věkový průměr činil 26,7 let, se směrodatnou odchylkou 6,2 let. Na poměrně velké variabilitě respondentů z hlediska věku se podílí to, že v programech speciální pedagogiky je realizováno i kombinované studium, které umožňuje studium osobám, které již v praxi působí. Vliv má i účast absolventů na šetření (celkem 8 respondentů, tj. 12,9 %).

Srovnáme-li vzorek z hlediska studovaných nebo vystudovaných studijních programů, vidíme, že jsou nejvíce zastoupeny programy psychologie (celkem 40,3 %), dále programy speciální pedagogiky (30,6 %) a učitelské programy (25,8 %). Studijní obor Učitelství pro 1. stupeň ZŠ činí pouze 3,2 %.

Více odpovědí bylo získáno od studentů či absolventů navazujícího magisterského (nebo magisterského) studia – celkem 37 respondentů (59,7 %). Odpovědi studujících nebo absolventů bakalářského studia byly v menším počtu (25 respondentů, 40,3 %).

Tabulka 2. Rozložení respondentů

Studijní programy	Bakalářské studium	Magisterské a navazující magisterské studium	Celkem
	N (%)	N (%)	N (%)
SP Specializace v pedagogice (obory se zaměřením na vzdělávání, Učitelství pro SŠ (obory VVP)	10 (16,1)	6 (9,7)	16 (25,8)
SP Učitelství pro ZŠ		2 (3,2)	2 (3,2)
SP Psychologie	7 (11,3)	17 (27,4)	24 (38,7)
SP Speciální pedagogika	8 (12,9)	12 (19,4)	20 (32,3)
Celkem	25 (40,3)	37 (59,7)	62 (100)

Způsob zpracování dat

Vzhledem k tomu, že dotazník obsahoval různé typy otázek, lišily se také postupy zpracování dat. Základní soubor dat byl

získán převodem odpovědí z Google Forms do prostředí Microsoft Excel, které následně umožnilo další zpracování.

V otázkách s nucenou volbou odpovědí byly

spočteny frekvence jednotlivých odpovědí a jejich relativní četnosti. Jednotlivé nálezy jsou slovně okomentovány přímo v textu, v některých případech i s doplňujícími tabulkami a grafickým znázorněním.

U otázek, které měly podobu Likertovy škály, byly prostřednictvím funkcí Microsoft Excel spočteny aritmetické průměry, směrodatné odchylky a frekvence stupňů škály, vytvořeny byly také příslušné grafy k prezentaci získaných výsledků. Z důvodu přehlednosti byly průměrné odpovědi i procentuální četnosti zaokrouhleny na jedno desetinné číslo.

Při vyhodnocování otevřených otázek bylo využito otevřené kódování a použit program pro kvalitativní analýzu dat (MAXQDA Analytics Pro 2022, verze 22.2.1). U všech otázek byly výpovědím přiděleny kódy, které byly dále slučovány do kategorií. Tyto kategorie byly kvantifikovány a vyneseny do grafů (např. otázka A2 nebo B1) nebo kategorizovány a slovně okomentovány (např. otázky A6 či A7). Autentické výpovědi respondentů jsou psány kurzívou, k označení respondentů v závorce slouží kombinace písmena R (respondent) a číslice (pořadí respondentů dle odpovědí v dotazníku).

Výsledky

Ve kterých stupních studia jsou studenty dobrovolnické aktivity vykonávány?

V této otázce rozlišujeme nejdříve odpovědi respondentů podle stupňů studia (viz tabulka 3) a dále pak podle studijních oborů. Společným znakem je, že dobrovolnické praxe nebyly vykonávány až v daném stupni studia, nýbrž dříve, a to již od střední školy, ovšem liší se frekvence těchto aktivit mezi studijními obory. Studenti bakalářského studia dobrovolnictví na střední školy uváděli v souhrnu ve více než třetině případů, studenti navazujícího magisterského studia pak ve dvou pětinach případů. Tento výsledek je ale dán zejména výpověďmi studentů psychologie, kde je vyšší míra těchto aktivit v bakalářském studiu (50,7 %) a zejména v navazujícím magisterském studiu (70,6 %). Může to být dáno tím, že některé vysoké školy mají či měli bonifikující kritérium k přijetí právě nějakou formu praxe v pomáhajících profesích, kterou si

studenti zajišťují právě dobrovolnictvím. Studenti učitelských oborů a oborů speciální pedagogiky se pohybují mezi cca 17 až 30 % v dobrovolnické praxi před zahájením pregraduálního studia.

Dalším společným znakem je, že v daném stupni studia vykonávají dobrovolnické praxe velké skupiny studentů z oslovených respondentů (v tabulce označeno tučně). Nálezy však nemůžeme zobecnit na všechny studenty Pedagogické fakulty. To, že v bakalářském stupni figuruje dobrovolnictví v 92 %, je posíleno tím, že se jedná o respondenty, kteří absolvovali volitelný předmět, ve kterém mohli své dobrovolnictví zúročit získáním zápočtu. Na druhou stranu, vysoký podíl zapojených studentů vidíme i u studentů speciální pedagogiky a psychologie, kde samostatný volitelný předmět dobrovolnických aktivit ve studijním plánu není (mohou ho mít pouze jako volitelný předmět, který realizuje jiná katedra). Také v navazujícím magisterském studiu byly dobrovolnické praxe poměrně časté (pozitivní odpověď v souhrnu u cca dvou třetin respondentů). Zde je opět zajímavá situace u studentů psychologie – nejmenší procento dobrovolnictví je pravděpodobně ovlivněno tím, že v daném oboru dosahují odborné praxe 28 kreditů, což možná již studentům neumožňuje tolik dobrovolničit. Ale na druhou stranu – na dobrovolnické aktivity si najde čas polovina respondentů tohoto oboru.

Ještě lze popsat rozdíly dobrovolnictví v závislosti na stupni studia ve stejných oborech – v učitelských oborech je výrazně vyšší frekvence (100 %) u bakalářského studia oproti navazujícímu magisterskému studiu (25 %). Vysvětlujeme si ho tím, že v době, kdy studenti vyššího stupně studia byli v bakalářském studiu, ještě samostatný volitelný předmět nefiguroval ve studijních plánech, byl zaveden až v souvislosti se situací kolem onemocnění COVID-19 (doučování, dobrovolnictví v sociálních a zdravotních zařízeních). Výsledek lze interpretovat tak, že existence předmětu ve studijním plánu může posilovat zájem o dobrovolnické aktivity (a fakulta tak naplňuje tzv. třetí roli, která se o ní očekává).

Dobrovolnictví není ukončeno ani po odchodu do praxe – zde jsme těžili z informací od absolventů. V souhrnu bylo uvedeno malé

číslo – 5 respondentů. Jsou to však z celku 7 absolventů zapojených do našeho šetření téměř tři čtvrtiny absolventů. Interpretace může být, že pokud má student zkušenost s vykonáváním dobrovolnictví, s velkou pravděpodobností si ho udrží i po nástupu do praxe. Musíme ale také myslet na to, že dotazníkové šetření zaujalo právě ty, kteří mají k dobrovolnictví nějaký vztah nebo ho dokonce vykonávají i po odchodu z vysoké školy.

V doplňujících volných odpovědích ještě zaznělo, že dobrovolnictví bylo vykonáváno již v průběhu 2. stupně ZŠ (n = 2). V jednom případě respondentka uvedla, že ke studiu speciální pedagogiky ji přivedly právě dobrovolnické aktivity.

Tabulka 3. Dobrovolnická praxe z hlediska studijních oborů v jednotlivých stupních studia

	Bc. učitelství	Bc. psychologie	Bc. speciální pedagogika	Celkem
	(N = 10)	(N = 7)	(N = 8)	(N = 25)
na SŠ	3 (30)	4 (57,1)	2 (25)	9 (36)
bc. studium	10 (100)	6 (85,7)	7 (87,5)	23 (92)
i po odchodu z VŠ	1 (10)	0	1 (12,5)	2 (8)
jiné		1 (14,2)	1 (12,5)	2 (8)
	Nmgr. učitelství	Nmgr. Psychologie	Nmgr. Speciální pedagogika	Celkem
	(n = 8)	(N = 17)	(N = 12)	(n = 37)
SŠ	2 (25)	12 (70,6)	2 (16,7)	16 (42,2)
bc. studium	2 (25)	16 (94,1)	9 (75)	27 (72,9)
nmgr. studium	7 (87,5)	8 (47,1)	9 (75)	24 (64,9)
i po odchodu z VŠ	1 (12,5)	1 (5,8)	1 (16,7)	3 (18,9)
jiné			1 (8,4)	

Další pohled na vykonávané dobrovolnictví může být přes trajektorii, kdy bylo započato s těmito aktivitami a jak dlouho byly vykonávány – sledován byl průběh dobrovolnictví u každého respondenta. Respondenti měli možnost vykonávat dobrovolnickou činnost v rámci různého typu studia, také se s ní mohli setkat již dříve na střední škole a pokračovat v ní dále na vysoké škole. Z celkového počtu respondentů (n = 62) ukončil dobrovolnickou činnost po střední škole a dále v ní již nepokračoval na vysoké škole pouze jeden respondent. Naopak 24,2 % respondentů (n = 15) vykonávalo dobrovolnickou činnost jak na střední škole, tak v bakalářském studiu, z čehož dva respondenti navíc vykonávali dobrovolnickou činnost i mimo předmět týkající se dobrovolnické činnosti (ve stavebnictví) a jeden z respondentů po ukončení bakalářského stupně studia pokračoval v dobrovolnické činnosti i při zaměstnání. 37 % respondentů (n = 23) se

s dobrovolnickou činností setkalo až v průběhu bakalářského studia. 32 % respondentů (n = 20) potvrdilo, že dobrovolnickou činnost vykonávají kontinuálně již od střední školy přes bakalářské studium až po nynější navazující magisterské studium či magisterské studium, z čehož 3 respondenti z této skupiny pokračují s dobrovolnickou činností i při svém zaměstnání. Pouze 6,4 % respondentů (n = 4) se s dobrovolnickou činností setkali až v navazujícím magisterském studiu.

Které typy dobrovolnických aktivit studenti vykonávají, resp. vykonávali?

Oblast, v níž byla dobrovolnická činnost vykonávána

V této položce respondenti označovali všechny oblasti svých dobrovolnických aktivit. S ohledem na typ respondentů (viz popis výzkumného

vzorku) převažují zájmové a preventivní aktivity s dětmi a mládeží a dobrovolnické aktivity na různých stupních a typů škol, včetně doučování dětí. V sociálních službách většinou dobrovolničili studenti speciální pedagogiky a psychologie.

Někteří respondenti vykazovali celou řadu dobrovolnických činností v rozmanitých oblastech, např. jeden respondent uvedl jako oblast svých dobrovolnických aktivit: *s dětmi a mládeží v rámci zájmových či preventivních aktivit, ve školách (mateřských, základních, středních, speciálních), v ekologii a ochraně životního prostředí i v rámci pomoci při katastrofách (povodně, hurikán, válečné konflikty, včetně války na Ukrajině)* (R3, R56) nebo další uvedl své zkušenosti

s dobrovolničením *ve zdravotnictví, v rámci pomoci při katastrofách (povodně, hurikán, válečné konflikty, včetně války na Ukrajině), v kultuře, v rámci sociálních služeb a v rámci náboženských spolků* (R28).

Již v oblastech dobrovolnictví a při specifikaci těchto činností je patrné, že studenti PedF UK výrazně vypomáhali v době propuknutí pandemie COVID-19 a při zavedení restrikcí s ní spojených, dále při katastrofách nebo ve spojitosti s válečným konfliktem na Ukrajině. Podobné zkušenosti uvádí v České republice Činčalová a Černá (2021), v zahraničí např. Nanavaty, 2020; Ludvigsen a Hayton, 2020; Cullum et al., 2020; Shamma a Kassem, 2021).

Graf 1. Oblasti vykonávaných dobrovolnických aktivit (n =62)

Bližší specifikace dobrovolnických aktivit

Při specifikaci svých dobrovolnických aktivit **v oblasti zájmových či volnočasových aktivit s dětmi** respondenti uváděli například organizaci či roli vedoucího na letních kempech, vedení kroužků či skautského oddílu, výpomoc v nízkoprahovém centru, pomoc na projektových dnech speciálních škol, herní aktivity s dětmi na neurologickém oddělení nemocnice, případně zahraniční zkušenosti, jako je organizace volnočasových aktivit pro děti z dětských domovů nebo děti se znevýhodněním v Srbsku. **Při práci s klienty** byly nejméně často uváděny zájmové aktivity pro dospělé lidi s PAS,

dále vedení kognitivního tréninku či výuky cizího jazyka u lidí s duševním onemocněním v centru denních aktivit či hudební chvílky v domově seniorů.

V oblasti doučování dětí respondenti nejčastěji specifikovali doučování dětí sociálně znevýhodněných a dětí se specifickými vzdělávacími potřebami.

V **sociálních službách** se jednalo o asistenci dětem i dospělým jedincům s PAS, osobám se zdravotním postižením (explicitně zmiňování nevidomí klienti), výpomoc seniorům v domově s pečovatelskou službou či péče o lidi bez domova (příprava jídla, poskytování oblečení).

V oblasti dobrovolnických aktivit **při katastrofách** se nejčastěji objevovala pomoc při přírodních katastrofách typu požár nebo hurikán, a to se týkalo zejména fyzických aktivit (odklizení následků katastrofy či stavební práce). Při **ochraně životního prostředí** byl explicitně zmiňován sběr odpadu.

Dobrovolnické aktivity **ve zdravotnictví** se nejčastěji týkaly pomoci ve zdravotnickém zařízení během covidové pandemie nebo návštěv v nemocnicích a práce s lůžkovými pacienty.

Ve vyhodnocení předchozí otázky se sice tato oblast nevyskytovala, ale v podrobnějších odpovědích bylo explicitně jmenováno **organizování veřejných sbírek** (potravinové sbírky, květinový den – boj proti rakovině, sbírky pro Ukrajinu) či **administrativní pomoc** v době pandemie COVID-19, při počátku válečného konfliktu na Ukrajině nebo v PPP.

Vykonané aktivity z hlediska počtu hodin

Respondenti měli za úkol odhadnout počet hodin strávených svou dobrovolnickou činností. Vzhledem k otevřené položce mohli svou odpověď doplnit komentářem. Vzhledem k velmi široké škále absolvovaného počtu hodin jsme se rozhodli klasifikovat odpovědi respondentů do čtyř kategorií. První kategorie zahrnuje respondenty (n = 13), kteří absolvovali dobrovolnickou činnost v rozmezí do 50 hodin. Tuto skutečnost uvedlo 21 % respondentů s poznámkou, že se jednalo především o dobrovolnickou činnost týkající se pomoci dětem, seniorům při pandemické situaci. Do druhé kategorie byli zařazeni respondenti (n = 31) s absolvováním dobrovolnické praxe v rozmezí 51–300 hodin. Z těchto 50 % respondentů uvedli 2 respondenti, že dobrovolnickou činnost provozují pravidelně několik dní v týdnu. Třetí kategorie zahrnuje respondenty (n = 10), kteří absolvovali dobrovolnickou činnost v rozmezí 301–1000 hodin. Někteří respondenti (16,1 %) dodávali, že je složité odhadnout přesný počet strávených hodin dobrovolnickou činností, protože pravidelně vykonávají tuto činnost již několik let. Poslední kategorie zahrnuje respondenty (n = 4), kteří uvedli, že dobrovolnickou

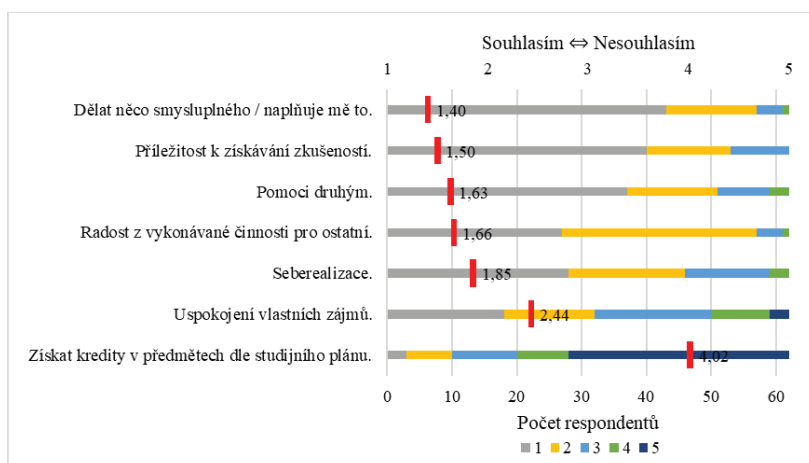
činností strávili více jak tisíc hodin. Především se jedná o respondenty (6,4 %), kteří opět dlouhodobě dobrovolnickou činnost vykonávají. Čtyři respondenti (6,4 %) na otázku neodpověděli s odůvodněním, že nedovedou odhadnout počet hodin strávených dobrovolnickou činností.

Jakou motivaci pro výkon dobrovolnické praxe studenti měli?

Tato otázka byla nejdříve posuzována na Likertově pětistupňové škále (viz graf 2). Motivace respondentů začít vykonávat dobrovolnické aktivity vyvěrala především ze **snahy dělat něco smysluplného, respondenty činnost naplňovala**. Silná je také **pragmatická motivace**, kdy je dobrovolnictví vnímáno jako **příležitost získávat zkušenosti**. Rovněž **altruistickou motivaci pomoci druhým** uváděla více než polovina dobrovolníků, kteří se zúčastnili šetření. V menší míře pak motivací k dobrovolnictví bylo **uspokojení vlastních zájmů respondentů** a jen pro necelou šestinu respondentů (n = 10, kteří odpověděli 1 či 2) bylo motivací také **získání kreditů v předmětech dle studijního plánu**.

Jisté **rozdíly** v motivacích byly identifikovány **mezi muži** (n = 7) a **ženami** (n = 55), nicméně s ohledem na nízký počet mužů účastnících se průzkumu je potřeba výsledky interpretovat s opatrností. Ve výrazně vyšší míře souhlasily ženy s tím, že motivací pro dobrovolnickou činnost byla **radost z vykonávané činnosti pro ostatní** (v průměru 1,58 u žen a 2,29 u mužů, tedy rozdíl 0,7) a ženy také ve vyšší míře souhlasily, že motivací bylo **uspokojení vlastních zájmů** (v průměru 2,31 u žen a 3,43 u mužů, tj. rozdíl 1,12).

Rozdíly jsme identifikovali i mezi studenty bakalářských a magisterských programů v oblasti pragmatických motivací. Zatímco u studentů navazujícího magisterského studia byla motivace začít dobrovolnickou činností více spojena s uspokojením vlastních zájmů (v průměru 2,22) a získáním kreditů (v průměru 4,19), studenti bakalářských programů naopak méně často souhlasili, že motivací pro ně byla snaha uspokojit vlastní zájmy (v průměru 2,64) a častěji uváděli motivaci získat kredity (v průměru 3,64).

Graf 2. Motivace respondentů k dobrovolnické činnosti

Poznámka: Respondenti odpovídali na otázku v dotazníku: *Jaká byla motivace, že jste začal(a) s dobrovolnými aktivitami? na škále od 1 – Souhlasím po 5 – Nesouhlasím.* Zdroj: vlastní šetření, celkem n = 62

Abychom získali pestřejší obraz motivací pro dobrovolnické praxe, doplnili jsme Likertovy škály i nepovinnou otázkou, ve které mohli respondenti slovně uvést další důvody, **proč dobrovolnické aktivity vykonávali nebo stále vykonávají.**

Respondenti specifikovali zejména položku A5.1 (**pomoci druhým**) – dobrovolnické aktivity jim umožnily **sledovat pokrok klientů** (u doučování výpověď R4: *Těší mě vidět pokrok dětí, jejich motivaci učit se, možnost jim pomoci s jejich sebevědomím a také pro mě možnost zkoumat, jak dětem vysvětlovat probírané jevy různými způsoby a metodami*) či je k pomoci druhým zavedla **vlastní zkušenost** (*sama jsem byla v roli dítěte se SVP, kterému se nedostalo pomoci od nikoho – to je můj hnací motor, chci pomoci, protože opravdové pomoci se nedostává*, R35; *sama jsem byla postižena distanční výukou, tak jsem chtěla pomoci dětem, které byly v podobné situaci*, R12) a **pocit odpovědnosti ke společnosti.**

K položce A5.2 (Příležitost k získávání zkušeností) doplňovali respondenti potom **praxi pro budoucí profesi** (např. *pro získání nějaké praxe k ústnímu kolu přijímacího řízení oboru psychologie či kontakt na neziskovou organizaci, s níž bych chtěla nadále spolupracovat; Chtěla jsem poznat obor, který jsem zvažovala studovat na VŠ*).

Mezi dalšími důvody bylo respondenty zmiňováno **poznání nových lidí a kontakty s podobně smýšlejícími jedinci, získávání**

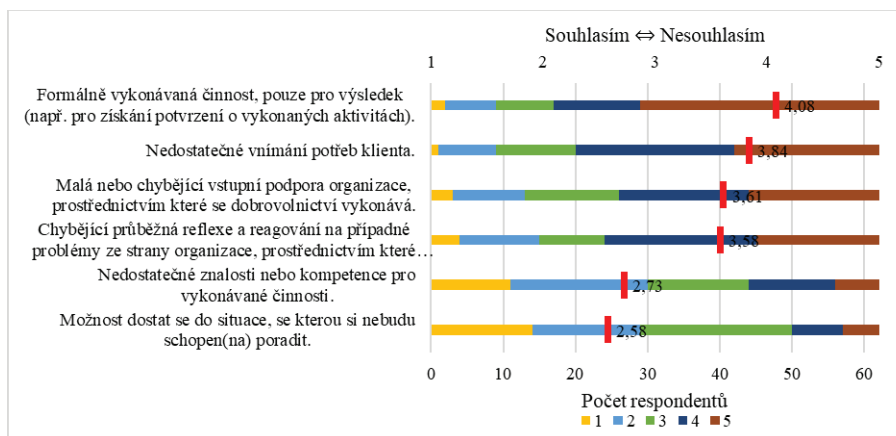
nových příležitostí. Není výjimkou ani zkušenost studentů a studentek, kteří každoročně vyjíždějí s Evropským sborem solidarity: *Je to příležitost, jak poznat jiné země a různé mladé lidi z celého světa a zároveň se dozvědět více o systému péče o lidi s postižením v dané zemi* (R39).

Protože příklady táhnou, respondenti uváděli také jako jednu z motivací **inspiraci vyučujících a kamarádů** – někteří respondenti zmiňovali, že je motivovalo dobrovolnění vysokoškolských pedagogů, kteří předmět vyučovali, i kolegů a kamarádů, kteří se vydali stejnou cestou.

Poměrně netradiční motivací je potom **zdokonalení komunikativní kompetence v cizím jazyce** (dobrovolnické aktivity probíhaly v zahraničí).

Jaké pozitivní a rizikové aspekty dobrovolnictví vnímají studenti?

Nejčastěji vnímaným **rizikem dobrovolnictví** je pro naše respondenty možnost **dostat se do situace, se kterou si nebudou schopni poradit** – téměř polovina (n = 29) s tímto výrokem souhlasila. Jako riziko vnímají také **nedostatečné znalosti nebo kompetence pro vykonávané činnosti** (n = 30). Naopak naprostá většina respondentů (n = 45) jako riziko nevnímá to, že by šlo pouze o formálně vykonávanou činnost pro výsledek, jako riziko rovněž většina respondentů nevyhodnotila nedostatečné vnímání potřeb klienta (n = 42).

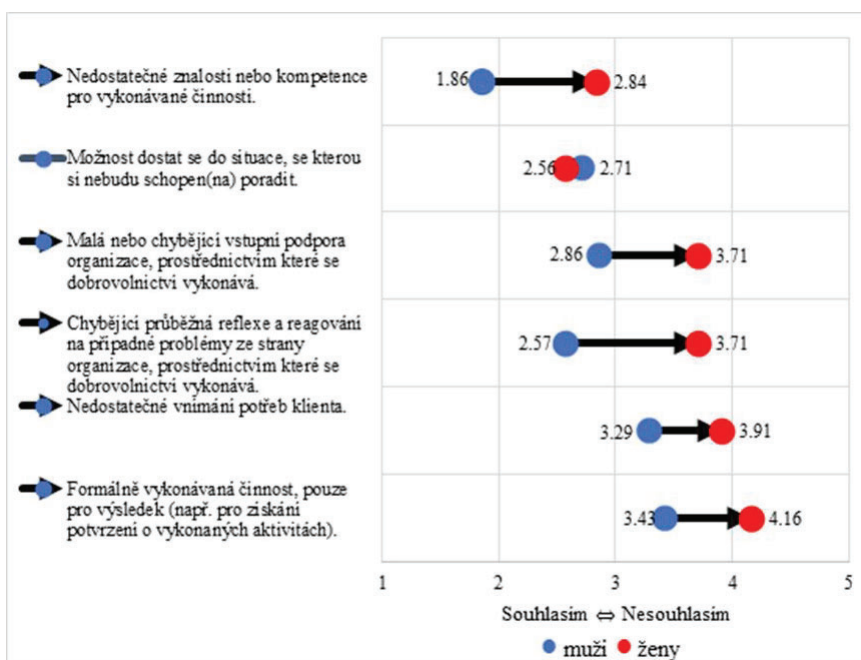

Graf 3. Rizika dobrovolnictví pohledem respondentů

Poznámka: Respondenti odpovídali na otázku v dotazníku Jaká rizika dobrovolnictví jste vnímal(a) nebo stále vnímáte? na škále od 1 – Souhlasím po 5 – Nesouhlasím. Zdroj: vlastní šetření, celkem n = 62

V odpovědích **mužů a žen** na tuto baterii otázek jsou **značné rozdíly téměř v každé položce** (viz Graf), zdá se, že **muži v našem šetření jsou k rizikům dobrovolnictví vnímavější než ženy**. Pouze možnost, že se

respondent dostane do situace, se kterou si nebude schopen poradit, vnímají jako riziko častěji ženy než muži. Ale všechny ostatní nabízené skutečnosti muži vnímají jako riziko dobrovolnictví častěji než ženy.

Graf 4. Rozdíly mezi muži a ženami ve vnímání rizik dobrovolnictví

Poznámka: Respondenti odpovídali na otázku v dotazníku: Jaká rizika dobrovolnictví jste vnímal(a) nebo stále vnímáte? na škále od 1 – Souhlasím po 5 – Nesouhlasím. Uvedené hodnoty ukazují prostý průměr za muže (n = 7) a ženy (n = 55) účastníci se šetření. Zdroj: vlastní šetření

Z hlediska úrovně studia nejsou mezi studenty bakalářských a magisterských programů věcně významné rozdíly, s výjimkou **vnímání míry rizika malé nebo chybějící vstupní podpory organizace, prostřednictvím které se dobrovolnictví vykonává**. To jako riziko častěji

vyhodnocují studenti bakalářských studijních programů (průměrný výsledek 3,44), v porovnání se studenty navazujících magisterských a magisterských programů (průměr 3,84). Pravděpodobně lze tyto rozdíly připsat odlišné délce dosavadních pracovních i jiných

zkušeností, které měli studenti možnost během vysokoškolského studia možnost získat.

I zde jsme Likertovy škály doplnili nepovinnou volnou otázkou, co ještě dále může být vnímáno jako riziko nebo nevýhoda dobrovolnictví. Mezi nevýhody, které se vztahují ke klientům, pro které jsou dobrovolnické aktivity vykonávány, byly uváděny **náročnost komunikace, nesouhlas s vykonávanými postupy a potřebnou dobou realizaci aktivity, malá trpělivost**. Ve vztahu k dobrovolníkům se objevoval **rozpor mezi nabízenými aktivitami a v praxi požadovanými činnostmi** či **chybějící metodická opora** organizace, pro kterou se dobrovolnictví vykonává. Náročnost výkonu dobrovolnictví vystihuje i výrok jednoho respondenta: „*Úskalí má dobrovolnictví takové, že je třeba mít dobře nastavené hranice a neztratit se v té pomoci, neztratit sebe sama. V některých momentech jsem prostě potřebovala sama pomoci, sama klid, nebo se odpojit, a zpočátku bylo těžké to těm ostatním, kteří sami volali o pomoc, vysvětlit*“ (R35).

Jaký přínos dobrovolnických aktivit studenti spatřují z pohledu své budoucí profese?

Téměř všichni respondenti se shodovali, že přínosnost své dobrovolnické praxe spatřují **v praxi v oboru a získání zkušeností** (konkrétně v 52 případech – viz tabulka 4), zejména využití svých teoretických znalostí o praxi, resp. obohacení v praktických znalostech, dovednostech a schopnostech, které se propojují s odbornými poznatky ze studia.

Budoucí pedagogové například uváděli, že dobrovolnická činnost při doučování pro ně byla **vynikající příležitostí vyzkoušet si všechny učící styly, možnost reagovat na individuální výkony dětí, pracovat s jejich motivací** (R4) nebo si uvědomili, která látka a v čem může být pro žáky problematická (R6). Nová pro ně byla i zkušenost s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami (explicitně jmenovali žáky s odlišným mateřským jazykem, žáky se specifickými poruchami učení, s poruchou autistického spektra či žáky, kteří pocházejí z prostředí s nízkým sociálně kulturním statusem). V podobném duchu budoucí psychologové a speciální pedagogové oceňovali zejména osobní zkušenost s různými skupinami klientů, setkávání s nevšedními situacemi, a tím i lepší připravenost na praxi.

Dále zazníval přínos v **potvrzení své profílance** (celkem zmíněno 11x, např. *pro orientaci v budoucím pracovním prostředí, jaké jsou pracovní možnosti, s jakými klienty chci v budoucnu pracovat*, R41), **rozvoj komunikativních kompetencí** (celkem zmíněno 8x, např. v komunikaci s kolegy, klienty, dětmi se specifickými vzdělávacími potřebami, ale i komunikaci v cizím jazyce při spolupráci v mezinárodním týmu) či **sebereflexe a uvědomění své hodnoty** (celkem 8x).

Někteří respondenti ještě zmiňovali benefit v poznání nových lidí, podobně smýšlejících či profesionály v oboru, případně odborná školení (*Součástí odměn za velké množství odpracovaných hodin na pozici dobrovolníka byla možnost účasti na odborných školeních organizace*, R20).

Tabulka 4. Oblasti přínosu dobrovolnických aktivit pro budoucí profesionály dle četnosti výpovědí respondentů.

Oblasti přínosu dobrovolnických aktivit pro budoucí profesionály (učitele, psychology, speciální pedagogy, logopedy)	Počet odpovědí (%)
Praxe v oboru a získání zkušeností	52 (83,9)
Potvrzení své profílance	11 (17,4)
Rozvoj komunikativních dovedností	8 (12,9)
Sebereflexe a uvědomění si své hodnoty	8 (12,9)
Potkávání nových lidí	5 (8,1)
Odborná školení	2 (3,2)

Jaký přínos dobrovolnických aktivit zaznamenali studenti u podpořené osoby nebo skupiny osob?

Jako nejčastější přínos u podpořených osob respondenti označovali **pokrok ve znalostech**

a dovednostech (celkem 29 výpovědí, tj. 46,7 %). U doučovaných dětí bylo nejčastěji **zmiňováno zlepšení studijních výsledků** (což vedlo i k jejich větší motivaci a zvýšení sebevědomí), **zlepšení komunikace v mateřském i cizím jazyce** (u žáků s OMJ)

nebo pokroky v sociálních dovednostech (při skupinových volnočasových aktivitách). U klientů spatřovali respondenti **zlepšení paměti a kognitivních funkcí či pokroky v sociálních dovednostech**.

S **rozvojem sociálních dovedností souvisí** další dvě kategorie – **smysluplné trávení volného času** podpořených osob a **pocit sounáležitosti** – že o ně má někdo zájem a věnuje jim čas a pozornost – to respondenti vnímali nejsilněji při dobrovolnictví v sociálních službách. Se stejnou četností se setkáváme s **přínosem nejen pro podpořenou skupinu osob nebo jednotlivce, ale celou organizaci** (např. *odlehčení vyčerpané sociální službě, R29*) či **rodinu** (v době volnočasových aktivit či doučování si unavení rodiče mohli odpočinout, R20, či *vyřídít běžné pochůzky, R28*).

Posledním okruhem přínosů, která nebyla zmiňována ojediněle, je **socializace** – ta byla zmiňována nejčastěji v souvislosti s celospolečenskými restriktivními opatřeními v důsledku pandemie COVID-19, např. *U dětí zdravotníků jsem viděla přínos, že děti mohly být i během covidu-19 v dětském kolektivu, resp. byly hlídány a měly zajištěn dozor* (hlídání dětí zaměstnanců ve FN Motol při zavření školských zařízení, R2) či u dospělých byl zřejmý reálný přesah do jejich životů – *socializace s ostatními lidmi s AS* (organizace zájmové aktivity pro dospělé osoby s PAS, R20)

Jak hodnotí studenti zařízení dobrovolnických praxí do studijních plánů, příp. Jaké změny navrhují?

Přínosy dobrovolnictví v přípravě na profesi

Téměř všichni respondenti se shodovali, že přínosnost dobrovolnické praxe spatřují **v praxi v oboru a získání zkušeností** (konkrétně v 52 případech), zejména využití svých teoretických znalostí o praxi, resp. obohacení v praktických znalostech, dovednostech a schopnostech, které se propojují s odbornými poznatky ze studia.

Budoucí pedagogové například uváděli, že dobrovolnická činnost při doučování pro ně byla *vynikající příležitost vyzkoušet si všechny učící styly, možnost reagovat na individuální výkony dětí, pracovat s jejich motivací* (R4) nebo si uvědomili, která látka

a v čem může být pro žáky problematická (R6). Nová pro ně byla i zkušenost s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami (explicitně jmenovali žáky s odlišným mateřským jazykem, žáky se specifickými poruchami učení, s poruchou autistického spektra či žáky, kteří pocházejí z prostředí s nízkým sociálně kulturním statutem). Budoucí psychologové a speciální pedagogové oceňovali zejména osobní zkušenost s různými skupinami klientů, setkávání s nevšedními situacemi, a tím i lepší připravenost na praxi.

Dále zazníval přínos v **potvrzení své profílace** (celkem zmíněno 11x, např. *pro orientaci v budoucím pracovním prostředí, jaké jsou pracovní možnosti, s jakými klienty chci v budoucnu pracovat, R41*), **rozvoj komunikativních kompetencí** (celkem zmíněno 8x, např. v komunikaci s kolegy, klienty, dětmi se specifickými vzdělávacími potřebami, ale i komunikaci v cizím jazyce při spolupráci v mezinárodním týmu) či **sebereflexe a uvědomění své hodnoty** (celkem 8x).

Někteří respondenti ještě zmiňovali benefit v poznání nových lidí, podobně smýšlejících či profesionály v oboru, případně odborná školení jako benefit za dobrovolnickou činnost (*Součástí odměn za velké množství odpracovaných hodin na pozici dobrovolníka byla možnost účasti na odborných školeních organizace, R20*).

Doporučení pro promítnutí dobrovolnické praxe do studijního plánu

K otázce, zda by se dobrovolnické aktivity měly promítnout do studijních plánů příslušných studijních programů, se vyjádřili všichni respondenti (n = 62). Vzhledem k faktu, že respondenti absolvují odlišné studijní programy, jsme se rozhodli **odpovědi na tuto otázku rozdělit dle příslušných oblastí**, tedy na studenty učitelských oborů (kombinace dvouoborů a učitelství prvního stupně pro základní školy) a studenty odborných programů (speciální pedagogika a psychologie). Dále jsme vzali též v potaz stupeň studia respondentů, tedy bakalářské, navazující magisterské/magisterské studium.

V učitelských programech, kde již existuje **volitelný předmět**, si ho přeje v této formě zachovat většina respondentů (80 %), případně je ustanovit jako povinně volitelný.

Jen 20 % by přivítalo jeho zařazení do povinné části studijního plánu. Naopak v „odborných“ programech předmět zatím nefiguroval a jako volitelný/povinně volitelný by ho doporučovalo 5 respondentů (33,3 %) a jako **povinný předmět** 7 respondentů (46,6 %). Setkáváme se zde ale i s výpovědí, že by v žádném případě neměl předmět figurovat ve studijním plánu, protože se tím **narušuje podstata dobrovolnictví**.

U studentů učitelských programů i zde převažuje názor ponechat předmět ve studijním plánu jako volitelný/povinně volitelný (6 respondentů, tj. 75 %), 25 % jako předmět povinný (2 respondenti). Tři pětiny studentů psychologie a speciální pedagogiky by doporučovalo formu volitelného/povinně volitelného předmětu, jedna třetina povinného předmětu. I zde se objevil názor, že by dobrovolnictví nemělo být prostřednictvím studijního plánu vyžadováno v jakékoli podobě (13,8 %).

Respondenti měli možnost vyjádřit se také v otevřené položce (pokud zaškrtnli „jiné“) k dobrovolnickým aktivitám jakožto předmětu, tuto možnost využilo napříč obory a typem studia 6 respondentů (9,7 %). Z odpovědí respondentů vyplývá, že dobrovolnictví by ze své podstaty mělo zůstat dobrovolné: *„...dle mého pohledu by mělo zůstat dobrovolnictví dobrovolné, aby jej vykonával jen ten, který opravdu sám od sebe chce (R6)“* či *Neměl by to být povinný předmět, pak by se to dělalo pro povinnost, ne pro radost. (R61)*. Zároveň respondenti kvitují předmět dobrovolných aktivit jako další možnost vedle existující povinné praxe.

Můžeme nyní shrnout, že nejvíce podpory napříč obory a typem studia získal názor respondentů (n = 36) ponechat dobrovolnické aktivity jako vstup do volitelného/povinně volitelného předmětu (58 %). Pro změnu v povinný předmět se rozhodlo 25,8 % respondentů (n = 16). Naopak možnost samostatného předmětu, ve kterém se uplatní dobrovolnické činnosti, odmítá pouze 6 respondentů (9,7 %). 4 respondenti volili otevřenou položku „jiné“, přičemž deklarovali, že by dobrovolnická praxe měla zůstat dobrovolnou i v případě volby předmětu ve studijním plánu, proto se také přikláněli k zachování dobrovolnických činností jako povinně volitelného předmětu.

Jakým způsobem by podle studentů měly být dobrovolnické praxe organizovány a jak zakončeny?

Doporučená forma atestování v předmětech dobrovolnické praxe

K otázce formy atestu u předmětu dobrovolnictví se vyjádřili všichni respondenti (n = 62). Nejvíce respondentů (42 %) zvolilo jako formu atestu **reflektivní seminář**, na kterém by každý student referoval své aktivity (n = 26). Druhou nejfrekventovanější odpovědí byla zvolena forma atestu **kombinací zápočtu za samostatnou aktivitu a reflektivní seminář**. Tuto možnost preferuje 19 respondentů (30,7 %). Formu atestu **zápočtu za dobrovolnickou činnost s vyjádřenými hodinami dobrovolnictví** preferuje 7 respondentů (11,3 %). **Potvrzení od příjemce dobrovolnických aktivit** zvolili 4 respondenti (6,5 %) a stejně tak 4 respondenti (6,5 %) vybrali možnost formou atestu jako **zápočtu za dobrovolnickou činnost s odevzdáním portfolia** s předem stanovenými úkoly a s vyjádřenými úkoly pro atestování (např. portfolio).

Doporučení oblasti, ve které by měla být dobrovolnická praxe vykonávána

Na otázku, zda by měla být ponechána volnost ve výběru dobrovolnických aktivit nebo by mělo být pevně stanoveno, v jakém prostředí má být dobrovolnická aktivita vykonávána, se nejvíce respondentů (n = 5) shodlo na tvrzení, že by měl být ponechán **volný výběr pro dobrovolnické aktivity v různých oblastech společenské praxe** (72,6 %). 11 respondentů (17,7 %) souhlasí s názorem, že by se dobrovolnictví mělo vztahovat k oboru, který student studuje, a 6 respondentů (9,7 %) zastává názor, že **konkretizace dobrovolné aktivity je vhodná**.

Ve volných odpovědích, které navazovaly na otázku, zda by měla být dána volnost ve výběru dobrovolnických aktivit nebo by mělo být pevně stanoveno, v jakém prostředí má být dobrovolnická aktivita vykonávána, respondenti preferovali volný výběr dobrovolnických aktivit, a to zejména z důvodu **získání rozmanitých zkušeností**. Proto také uváděli přínosnost dobrovolnických aktivit mimo svůj studijní obor: *Je dobré zažít rozmanitost světa (R33)* či *Je důležité*

a vhodné vyzkoušet si práci (a získat praxi) v různých oblastech (R2).

Zaznívala také doporučení na **propagaci dobrovolnických aktivit** – navrhovány byly semináře či besedy k možnostem dobrovolnictví i s příběhy dobrovolníků nebo společná „exkurze“, která by pokryla některou z dobrovolnických aktivit (např. v oblasti ekologie a ochraně životního prostředí).

Zhodnocení výsledků studie, DISKUSE A ZÁVĚR

Porovnání našich výsledků se zahraničními studii, event. českými

Autoři studie jsou si vědomi **limitů výzkumu**, proto především kladli důraz na odborné sestavení a vhodné využití dotazníkových položek (Chráška, 2016). Dalším limitem se stala návratnost rozeslaných dotazníků. Z celkového počtu studentů, kterým byl dotazník rozeslán, byla jejich návratnost 62 (plně vyplněných dotazníků). Autoři si jsou vědomi tohoto faktu a v rámci interpretace dat upozorňují, že výsledky sebrané na tomto vzorku studentů nelze zobecňovat, ale je třeba s nimi zacházet v rámci konkrétní skupiny studentů studujících zmíněné obory na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Určité zkreslení ve výběru činností dobrovolnické praxe můžeme přisuzovat pandemickému období a následujícímu válečnému konfliktu, kdy byl výběr dobrovolnických činností také přizpůsoben aktuální potřebnosti klientů. Dalším úskalím, které autoři vnímají, je tedy podmíněná platnost výsledků, která vychází vždy z aktuální společenské situace.

Ve kterých stupních studia jsou studenty dobrovolnické aktivity vykonávány?

Z výsledků našeho průzkumu vyplývá, že poměrně velký počet studentů Pedagogické fakulty vykonává dobrovolnické aktivity **v daném stupni studia**, ve kterém byli osloveni. Zajímavé však je, že jejich aktivity nejsou vázány jen na daný stupeň, nýbrž **započaly dříve**, a to někdy dokonce již na střední škole. Nejvíce jsou však vázány na **bakalářský stupeň studia**, což pravděpodobně souvisí s tím, že v navazujícím magisterském studiu jsou již vyšší nároky na pedagogické praxe (studenti učitelských

oborů) a odborné praxe (studenti psychologie a speciální pedagogiky).

Mlčák (2010) zaznamenal vyšší míru altruismu a empatičnosti u studentů pomáhajících profesí (včetně pedagogických oborů) než u studentů ekonomických studijních programů. Cruce a Moore (2007) prokázali, že studenti, kteří se připravují na své profese v oblasti vzdělávání, obchodu, biologických věd a společenských věd, se častěji hlásí k dobrovolnictví než studenti oborů uměleckých a humanitních. Náš poznatek s těmito výsledky koresponduje. Miticovi (2020) se v longitudinálním výzkumu potvrdilo, že účastníci studia v zahraničí se častěji hlásili k dobrovolnickým činnostem po studiu vysoké školy, avšak záleželo na jejich předchozích zkušenostech v oblasti dobrovolnictví. Vykonávali tedy dobrovolnické aktivity i jako absolventi.

Které typy dobrovolnických aktivit studentí vykonávají, resp. vykonávali?

I když byl obraz vykonávaných aktivit velmi široký, je zřejmé, že nejvíce studenty Pedagogické fakulty přitahují **dobrovolnické aktivity ve školách, v zájmových a preventivních aktivitách** s dětmi a mládeží a v **sociálních službách**. Právem tak můžeme dobrovolnické aktivity našich studentů považovat za přípravu na budoucí profesi učitele, psychologa a speciálního pedagoga.

Jakou motivaci pro výkon dobrovolnické praxe studentí měli?

Motivace našich studentů k dobrovolnictví vycházela zejména z **potřeby naplnit volný čas** smysluplnými aktivitami, dělat něco, co přináší **prospěch druhým** (podobně např. Frič a Pospíšilová, 2010; Matulayová, 2016). Na druhé straně byla také vnímána možnost **získání zkušeností**, a tak i **dalšího rozvoje**. V menší míře šlo o **uspokojení vlastních zájmů**, podobně jako **získání kreditů ve studiu** (k podobným závěrům dochází i Resch et al., 2022). Výsledky naší studie korespondují i s výsledky jiných autorů (např. Cívico-Ariza et al., 2020; Matulayová, 2016). Činčalová a Černá (2021) uvádí jako nejčastější motivaci studentů Vysoké školy polytechnické v Jihlavě (studenti ekonomických a ne-ekonomických studijních programů) cítit se užitečný, získávat nové zkušenosti a dovednosti, využívat své dovednosti,

navazovat nová přátelství, vyplnit volný čas a pracovat v této oblasti. Jako omezení byl vnímán nedostatek času a informací (neznalost/i). Navíc uvádí jako jeden z dalších motivů náboženské vyznání, což se v našich výsledcích neobjevilo. Khasanzyanova (2017) dodává, že terciární vzdělávání neposkytuje všechny znalosti a dovednosti potřebné k úspěchu v moderní společnosti, a tak dobrovolnictví může přispět k rozvoji tzv. soft-skills. Berei (2020) navíc uvádí globální motivační faktory, jako je učení se novým jazykům či objevování nových kultur.

Jaké pozitivní a rizikové aspekty dobrovolnictví vnímají studenti?

K pozitivním aspektům, jak byly našimi respondenty vnímány, patří **získání praxe v oboru i osobních zkušeností**, dále potvrzení toho, že si student **správně vybral obor, který studuje**. Respondenti poukazovali rovněž na **rozvoj dovedností komunikace a uvědomění si své hodnoty**. Navickas, Simkus a Strunz (2016) upozorňují, že kromě získání pracovních zkušeností (podobně jako v naší studii), což může přispět k úspěchu na trhu práce (z hlediska lepších pracovních příležitostí), má dobrovolnictví pozitivní dopad na kvalitu života studentů – může jim pomoci zvládat stres, získat další známé, najít si nové přátele, zlepšit své komunikační dovednosti či schopnost pracovat v týmu. Dalším benefitem jsou podle Khasanzyanové (2017) zdravotní přínosy – konkrétně zvýšení pozitivních emocí, snížení deprese, snížení hladiny cholesterolu nebo krevního tlaku.

Jako rizika byla vnímána možnost dostat se do situací, pro jejichž řešení **nemá student ještě dostatek odborných znalostí nebo životních zkušeností**. Za zajímavý poznatek můžeme považovat to, že **muži byli ke vnímání rizik citlivější než ženy**. Zahraniční studie ukazují, že obě pohlaví přikládají dobrovolnictví podobný význam, ale do reálných činů se to v takové míře nepromítá. Více aktivnější v dobrovolnických aktivitách jsou ženy (83 %) (Fundación Mutua Madrileña, 2019, in Cívico-Ariza et al., 2020, s. 380), což je realita, kterou potvrzují i další studie (např. Chapman a Morleye, 1999; Fletcher a Major, 2004). To však nepotvrzuje například studie z České republiky Činčalové a Černé (2021) či Tomšů (2015) – gender

se neukázal být určujícím faktorem.

Poměrně překvapivé je, že se v naší studii více objevovala **percepce rizik u bakalářských studentů**, pravděpodobně ve vztahu k malé či chybějící vstupní podpory organizace, která dobrovolnický program organizuje. Může to být dáno rovněž menšími odbornými kompetencemi studentů bakalářských oborů.

Jaký přínos dobrovolnických aktivit zaznamenali studenti u podpořené osoby nebo skupiny osob?

Respondenti vnímali přínos dobrovolnických aktivit u podpořených osob z několika pohledů. Z toho individuálního šlo o samotný **rozvoj klientů** (kognitivní funkce, znalosti, dovednosti, studijní výsledky, komunikace v mateřském i cizím jazyce, sociální dovednosti). Dále to byl přínos pro **volný čas** podpořených osob a podpora **pocitu sounáležitosti**. V neposlední řadě šlo o **podporu celé organizace**, např. v době distanční výuky. To, že studenti PedF UK výrazně vypomáhali v době propuknutí pandemie COVID-19 a při zavedení restrikcí s ní spojených či při katastrofách nebo ve spojitosti s válečným konfliktem na Ukrajině, je v souladu s dalšími výzkumy, např. Činčalová a Černá (2021) zkušenosti z české vysoké školy či v zahraničí např. Nanavaty, 2020; Ludvigsen a Hayton, 2020; Cullum et al., 2020.

Wilson (2000) popisuje prospěšnost dobrovolnictví pro podpořené osoby i dobrovolníky – mezi pozitivními účinky byly zjištěny životní spokojenost, sebeúcta, zdraví a vzdělávací i pracovní úspěchy. Studie mládeže rovněž naznačují, že dobrovolnictví snižuje pravděpodobnost zapojení do problémového chování, jako je záškoláctví či užívání drog.

V následujících letech se předpokládá větší význam online vzdělávání (např. Čančalová a Černá, 2021), proto můžeme předpokládat také nárůst online dobrovolnictví, které souvisí s rozšířením používání sociálních sítí – nejen mladou generací. Již existují studie (např. Naqshbandi et al., 2020; Lee, 2020), které se zabývaly motivačními faktory online dobrovolnictví, specifikovaly geografické či fyzické bariéry, které online prostředí pomáhá odstraňovat. Na druhou stranu bude stále podstatné zachovat dobrovolnické aktivity, které jsou postavené na fyzických sociálních interakcích (například

práce s klienty v sociálních službách nebo ve zdravotnictví, kde dobrovolníci pomáhají především osobám s různým typem postižení; protože svou činností usnadňují těmto osobám návrat do společnosti a fungování v běžném životě, propojuje se zde zdravotnická a sociální oblast, kterou není vždy možné nahradit komunikací přes online platformy).

Jak hodnotí studenti zařazení dobrovolnických praxí do studijních plánů, příp. Jaké změny navrhují?

Respondenti beze zbytku potvrdili **vhodnost dobrovolnických praxí ve studijních plánech**. Podtrhovali **přínos aktivit pro budoucí profesi**, neboť tak získávají zkušenosti, mají příležitost si vyzkoušet některé formy práce a je to i **zpětná vazba** k nim samotným, zda studují správný obor. Zvyšují se jejich **dovednosti komunikace a interakce s lidmi**.

Co se týče formy předmětů dobrovolnických praxí, jednoznačně preferováno bylo zařazení předmětů dobrovolnických praxí do studijních plánů prostřednictvím **povinně volitelných, případně volitelných předmětů**. Majoritní výpovědí bylo doporučení, aby dobrovolnické praxe byly povinným předmětem. Na druhé straně byl ale také většinově vyjádřen nesouhlas se zařazením dobrovolnických praxí do studia, dle názoru několika respondentů se tak popírá charakter dobrovolnictví. Bude-li dobrovolnictví povinnost, nelze již o dobrovolnictví hovořit.

Jakým způsobem by podle studentů měly být dobrovolnické praxe organizovány a jak zakončeny?

Většinový názor ve vztahu k organizování dobrovolnické praxe byl, že by **neměla být limitována oblast, ve které se dobrovolnictví realizuje**. Měla by být možnost, jako tomu bylo doposud ve volitelném předmětu, vybrat si podle svých preferencí oblast společenské praxe, kde bude dobrovolnictví vykonáváno. Podnětný byl příspěvek k **propagaci dobrovolnických aktivit**. Aby se mohly aktivity více využívat ve studiu, měla by fakulta podpořit formou **osvěty** princip dobrovolnictví (besedy, exkurze). To je v souladu s inspirací ze zahraničí, kdy se doporučuje na lokální

úrovni společná propagace dobrovolnictví (Hruška et al., 2018).

Zajímal nás také názor respondentů na podobu ukončování předmětu, tedy na formu atestu. Zde se vedle sebe objevoval atest v podobě **zápočtu za reflektivní seminář**, s aktivní účastí a referencí každého zapsaného studenta v předmětu, případně s **doplňujícími zpracovanými úkoly** (portfolio). Někteří studenti také tuto formu doplňovali vyjádřenými **hodinami dobrovolnictví či potvrzením od příjemce dobrovolnictví**.

Nabídka povinně-volitelného či volitelného předmětu ve studijním plánu může u studentů posilovat zájem o dobrovolnické aktivity, čímž fakulta naplňuje tzv. třetí roli, kterou je služba společnosti (podrobněji např. Resch et al., 2022). Je tak naplňován i jeden z cílů Univerzity Karlovy, kterou je být v těsném a oboustranně otevřeném celospolečenském kontaktu na lokální, národní i mezinárodní úrovni.

S podporou dobrovolnictví v České republice počítá i *Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+* (Fryč et al., 2020), která spatřuje značný význam neformálnímu vzdělávání. Podporuje rozvoj solidarity a tolerance mezi lidmi či vytváření příležitostí pro zapojení populace do dobrovolnických aktivit.

Na úrovni Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy budou výsledky studie poskytnuty vedení a garantům studijních programů, kteří mohou dále dobrovolnické aktivity podpořit v předmětech studijních plánů učitelských programů, ale i odborných programů (psychologie, speciální pedagogika).

LITERATURA

BEREI, E. B. The social responsibility among higher education students. *Education sciences*, 2020, 10(3), 66 pp. DOI:10.3390/educsci10030066

CÍVICO-ARIZA, A., COLOMO-MAGAÑA, E., GONZÁLEZ-GARCÍA, E., a SÁNCHEZ-RIVAS, E. Volunteering in the university context: Student perception and participation. *Education Sciences*, 2020, 10(12), 380. <https://doi.org/10.3390/educsci10120380>

CRUCE, T. M., a MOORE, J. V. First-year students' plans to volunteer: An examination

- of the predictors of community service participation. *Journal of College Student Development*, 2007, 48(6), 655–673. <https://doi.org/10.1353/csd.2007.0063>
- CULLUM, R. J., SHAUGHNESSY, A., MAYAT, N. Y., a BROWN, M. E. Identity in lockdown: supporting primary care professional identity development in the COVID-19 generation, *Education for Primary Care*, 2020, 31(4), 1–5. <https://doi.org/10.1080/14739879.2020.1779616>
- ČINČALOVÁ S., a ČERNÁ M. Volunteering of Czech College Students – Experience and Motivation, *Journal on Efficiency and Responsibility in Education and Science*, 2021, 14(2), 79–88. <https://doi.org/10.7160/eriesj.2021.140202>
- DEKKER, P., a HALMAN, L. Volunteering and Values: An Introduction. In P. Dekker a L. Halman (Eds.), *The Values of Volunteering. Cross – Cultural Perspectives* New York: Kluwer Academic/ Plenum Publishers. 2003. ISBN 978-0306478543
- FLETCHER, T. D., a MAJOR, D. A. Medical students' motivations to volunteer: An examination of the nature of gender differences, *Sex Roles*, 2004, 51, 109–114. <https://doi.org/10.1023/B:SERS.0000032319.78926.54>
- CHAPMAN, J., a MORLEY, R. Collegiate service-learning. *Journal of Prevention and Intervention in the Community*, 1999, 18(1–2), 19–33. https://doi.org/10.1300/J005v18n01_03
- FRIČ, Pavol a kol. *Vzorci a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. Praha: Agnes, 2010. 263 stran. ISBN 978-80-903696-8-9.
- FOŘTOVÁ, J. Neziskové organizace. Tisková konference, 27. 10. 2020, ČSÚ. Prezentace. Praha: Český statistický úřad. 2020. https://www.czso.cz/documents/10180/147297771/csú_tk_neziskovky.pdf/071c554e-1b0e-4ade-a9e8-553b275f6442?version=1.0
- FRYČ, Jindřich et al. Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2020. 118 stran. ISBN 978-80-87601-46-4. Dostupné také z: https://www.msmt.cz/uploads/Brozura_S2_030_online_CZ.pdf.
- GIDDENS, A. *Manual de sociología*. Madrid: Alianza Editorial. 2000.
- HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.
- Dobrovolnictví | HESTIA. *Dobrovolnictví | HESTIA* [online]. Dostupné z: <https://www.hest.cz>
- HLADKÁ, M. Význam dobrovolnictví jako specifického lidského zdroje. In GYENES, Filip, ed. *Aktuální otázky sociální politiky 2008 – teorie a praxe: sborník příspěvků z vědecké konference s mezinárodní účastí*: Pardubice, 11.11.2008. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2008. 111 s. ISBN 978-80-7395-134-4.
- HRUŠKA TVRDÝ, Lubor a kol. *Nové přístupy v komunikaci a prezentaci: on-line prostředí pro rozvoj vzdělávání v dobrovolnictví – zkušenosti a praxe*. 1. vydání. Ostrava: Accendo - Centrum pro vědu a výzkum, z.ú., 2022. 279 stran. ISBN 978-80-87955-11-6.
- CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. 254 stran. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5326-3.
- KANDOVÁ, M.. *Dobrovolník.cz. HESTIA – Centrum pro dobrovolnictví*. [cit. 2022- 08-20] <http://www.dobrovolnik.cz/>
- KHASANZYANOVA, A. How volunteering helps students to develop soft skills, *International Review Education*, 2017, 63, 63–379. <https://www.jstor.org/stable/44980106>
- KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese: psychoterapeutické kapitoly pro sociální, pedagogické a zdravotnické profese*. 4. vyd. Praha: Portál, 2000. 147 s. ISBN 80-7178-429-X.
- KORTHAGEN, F. A. J. et al. Jak spojit praxi s teorií: didaktika realistického vzdělávání učitelů. 1. vyd. Brno: Paido, 2011. 293 s. ISBN 978-80-7315-221-5.
- LEE, Y. J. Facebooking alone? Millennials' use of social network sites and volunteering, *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 2020, 49(1), 203–217. <https://doi.org/10.1177/0899764019868844>
- LUDVIGSEN, J. A. L., a HAYTON, J. W. Toward COVID-19 secure events: considerations for organising the safe resumption of major

- sporting events, *Managing Sport and Leisure*, 2020, 1–11.
<https://doi.org/10.1080/23750472.2020.1782252>.
- MATULAYOVÁ, Tatiana a kol. *Motivace k dobrovolnictví*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. 109 stran. Monografie. ISBN 978-80-244-5110-7.
- MITIC, R. R. *Global Learning for Local Serving: Establishing the Links Between Study Abroad and Post-college Volunteering*. *Res High Educ*, 2020, 61, 603–627.
<https://doi.org/10.1007/s11162-020-09604-w>
- MLČÁK, Zdeněk. *Prosociální chování v kontextu dispozičních aspektů osobnosti*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2010. 236 s. Spis OU; č. 227/2010. ISBN 978-80-7368-857-8.
- NANAVATY, J. *Volunteerism during COVID-19*, *Public Health Nursing*, 2020, 37(5), 797–798.
<https://doi.org/10.1111/phn.12765>.
- NAQSHBANDI, K. Z., LIU, C., TAYLOR, S., LIM, R., AHMADPOUR, N., A CALVO, R. *I Am Most Grateful. Using Gratitude to Improve the Sense of Relatedness and Motivation for Online Volunteerism*, *International Journal of Human–Computer Interaction*, 2020, 3(14), 1325–1341.
<https://doi.org/10.1080/10447318.2020.1746061>.
- NAVICKAS, V., SIMKUS, A., A STRUNZ, H. *The Impact of Volunteering as a Form of Leisure on Students' Life Quality, Transformations in Business a Economics*, 2016, 15(3), 96–112.
- PENNER, L. A. *Dispositional and Organizational Influences on Sustained Volun – teerism: An Interactionist Perspective*. *Journal of Social Issues*, 2002, 58, 447–467.
- PILÁT, Miroslav. *Vybrané kapitoly z dobrovolnictví a dobrovolnické praxe: studijní opora*. Slezská univerzita v Opavě: Opava, 2015. Dostupné z https://is.slu.cz/el/fvp/zima2020/UPPVBK051/Vybrane_kapitoly_z_dobrovolnictvi_u_prava.pdf
- POSPÍŠILOVÁ, T. *Dobrovolnictví v kontextu životní dráhy dobrovolníků. Lidé města: revue pro etnologii, antropologii a etnologii komunikace*, 2010. 12(1), 109–133.
- RESCH, K., KNAPP, M., A SCHRITTESSER, I. *How do universities recognise student volunteering? A symbolic interactionist perspective on the recognition of student engagement in higher education*, *European Journal of Higher Education*, 2022, 12(2), 194–210,
 DOI:10.1080/21568235.2021.1919170
- SHAMMA, F., A KASSEM, A. *Outstanding students volunteering during covid-19: Comparative research among several Israeli colleges*. *Cypriot Journal of Educational Science*, 2021, 16(4), 1737–1749.
 DOI:10.18844/cjes.v16i4.6038
- TOMŠŮ, Barbora. *Motivace dobrovolníků k dlouhodobému působení ve vybrané neziskové organizaci*. Diplomová práce Brno: MU, FSS. 2015. Dostupná z <https://is.muni.cz/th/hy0ku/>
- TOŠNER, Jiří a SOZANSKÁ, Olga. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. 152 s. ISBN 80-7178-514-8.
- TRUTNOVSKÁ, R. *Fungování dobrovolnictví v ČR — současné trendy a dobrovolnické programy*. *Forum Sociální Práce*. Prague: Charles University, Faculty of Arts, 2016, (1), 69–76.
- ÚLEHLA, Ivan. *Umění pomáhat*. Vyd. 3., V Sociologickém nakl. 2. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. 128 s. Studijní texty; sv. 20. ISBN 80-86429-36-9.
- WILSON, J. *Volunteering*. *Annual Review of Sociology*, 2000, 26, 215–240.
- Zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě) (2002).
<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-198>.

KONTAKT

Anna Kucharská

Karlova univerzita, Pedagogická fakulta
 e-mail: anna.kucharska@pedf.cuni.cz

Veronika Laufková

Karlova univerzita, Pedagogická fakulta

Monika Kadrnožková

Karlova univerzita, Pedagogická fakulta

Vít Šťastný

Karlova univerzita, Pedagogická fakulta